

HLAS PRAVOSLAVÍ

OBSAH

VLADYKA KRYŠTOF ZVOLEN METROPOLITOU _____	3
MIMOŘÁDNÝ MÍSTNÍ SNĚM PRAVOSLAVNÉ CÍRKVE V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU _____	4
SETKÁNÍ _____	6
DĚJINY STAROSLOVĚŇŠTINY, REDAKCE CÍRKEVNÍ SLOVANŠTINY _____	7
DVĚ PODOBY JANA PŘEDCHŮDCE _____	9
ZÁPAS BISKUPA GORAZDA O ČESKOSLOVENSKOU CÍRKEV PRAVOSLAVNOU _____	11
OBECNĚ O BOHOSLUŽBĚ A O MODLITBĚ CÍRKEVNÍ A OSOBNÍ _____	13
KYRIOPASCHA _____	14
POUŤ KE SV. JIŘÍ – POČTVRTÉ NA ŘÍPU _	16
JAK ŽIJEME _____	18
Hlava pravoslavné církve metropolita Kryštof světil v Chomutově knihu Katechizmu _____	18
Pan starosta Prahy 6 u pravoslavného chrámu v Dejvicích _____	18
Pan prezident u pravoslavného chrámu na Olšanech _____	18
Program svatojánského setkání _____	19
Pouť ke sv. Ivanovi _____	19
CESTA RÁKOSOVÝM MOŘEM _____	20

*Blahoslaven jsi, Kriste Bože náš,
jenž jsi rybáře učinil
moudrými,
seslav jim Ducha Svatého,
a jimi získal jsi veškerý svět
Lidumile, sláva tobě!*

Drazí otcové, bratři a sestry, milí čtenáři!

Beseda pravoslavné mládeže
vás srdečně zve na pouť ke sv. Ivanovi do Sv.
Jana pod Skalou v sobotu 17. června 2006.

Zde bude v jeskynní kapli sv. Ivana sloužena
sv. liturgie od 10.00 hodin.

*Když ještě v temnotě nevěry přebýval národ,
zjevil ses v pustině jako anděl Boží a svědčil
o pravoslavné víře Kristově.
Ctihodný Ivane Český, pros Boha, aby upevnil
dědictví otců a spasil duše naše.*

Tropar 6. hlasu

Foto na titulu: vzpomínka na krásné chvíle společně prožité na pouti ke sv. Ivanovi.

VLADYKA KRYŠTOF ZVOLEN METROPOLITOU

Dne 2. května 2006 se ve Vilémově uskutečnil mimořádný sněm Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku, složený z duchovních a laiků, na kterém byl zvolen novým metropolitou arcibiskup pražský a českých zemí Kryštof.

Ode dne udělení autokefalie Moskevským patriarchátem místní Pravoslavné církvi v roce 1951, je arcibiskup Kryštof pátou hlavou církve. Jeho předchůdce metropolita Nikolaj zesnul v Bohu 30. ledna tohoto roku. Intronizace se uskuteční 28. května 2006 v 9.30 v katedrále sv. Cyrila a Metoděje v Praze na adrese: Resslova 9, Praha 2.

Krátký životopis

Arcibiskup pražský a českých zemí Kryštof – občanským jménem doc. ThDr. Radim Pulec, Ph.D. – se narodil v r. 1953 v Praze. V r. 1974 byl vysvěcen na diákona, později na kněze. Teologie vystudoval na Pravoslavné bohoslovecké fakultě v Prešově (1979) a také na Moskevské duchovní akademii (1984). Na Filozofické fakultě Athénské univerzity, jako první Čechoslovák, byl promován doktorem Athénské univerzity (1987).

V roce 1985 byl, na základě požehnaní Jeho Blaženosti metropolity Doroteje, v Trojicko-Sergijeveské Lavře postřižen na monacha se jménem ctihodného Christofora (Kryštofa) Římana (6. stol.), jehož svátek slaví pravoslavná církev 30. srpna/12. září. V roce 1986 jej vladyka metropolita Dorotej vyznamenal hodností igumena a roku 1987 jej uvedl do církevní hodnosti archimandrity. Jako mladý duchovní se plně věnoval církevní obci při pražské katedrále a administrovaným církevním obcím.

V roce 1988 přijal vladyka Kryštof biskupskou chirotonii z rukou Jeho Blaženosti metropolity Doroteje, a stal se biskupem olomoucko-brněnským. Roku 2000 jej po zesnutí vladyky metropolity Doroteje zvolilo pražské eparchiální shromáždění svým biskupem, posléze byl intronizován jako arcibiskup pražský a českých zemí, a ustanoven předsedou metropolitní rady.

Vladyka Kryštof je všestranně aktivní v církevním životě, doma i v zahraničí, kde vystupuje s příspěvky na konferencích, seminářích a jiných církevních shromážděních. Také se věnuje pedagogické činnosti i vědecké práci. Ovládá několik jazyků: řečtinu, ruštinu, němčinu a angličtinu. Má akademické tituly: Doktor teologie – ThDr. a doktor filosofie – Ph.D.

MIMOŘÁDNÝ MÍSTNÍ SNĚM PRAVOSLAVNÉ CÍRKVE V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Posvátný místní sněm Pravoslavné Církve v Českých zemích a na Slovensku, který se uskutečnil 2. května 2006 v prostorách Pravoslavného monastýru Zesnutí přesváté Bohorodice a Gorazdova cyrilometodějského střediska ve Vilémově u Litovle, oslovuje svá duchovní dítka slovy svatého apoštola Pavla: „Milost a pokoj od Boha Otce a Krista Ježíše, našeho Spasitele.“

Působením svatého Ducha a svobodným projevem své vůle posvátný sněm zvolil za metropolitu Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku vладыku Kryštofa, dosavadního arcibiskupa pražského a českých zemí. Prosíme Otce našeho nebeského o Boží požehnání a vás o vroucí modlitby za úspěchy v práci na Boží nivě.

Sněm zahájil vl. Kryštof, jako metropolitní správce, modlitbou, po které všechny účastníky sněmu přivítal poselstvím Jeho Svatosti, patriarchy jeruzalémského Teofila III.

Při příležitosti sestoupení svatého a životodárného Svatého Ohně vám prostřednictvím metropolitního správce vaší svaté Pravoslavné církve, Vysokopřeosvíceného arcibiskupa pražského a českých zemí Kryštofa posíláme pozdrav vzkříšení a naše objetí spolu s našimi patriarchálními modlitbami a požehnáním od Přesvátého a životodárného Hrobu vzkříšeného Spasitele Našeho Ježíše Krista.

Svatým sněmem svolaným ke zvolení představitele vaší Svaté církve je vám dána příležitost prohloubit společenství Církve a také možnost k opravdovému způsobu života církve sjednocené Kristem.

Majice jistotu, že nejvyšším představitelem církve je náš Pán a Spasitel Ježíš Kristus, vyprošuji pro vás milost Ducha Svatého, aby volba představitele vaší církve byla uskutečněna ve shodě s kanonickými pravidly a tak, aby bylo zajištěno požehnané a neporušené dílo církve.

U Svatého a životodárného Hrobu Kristova se za vás modlíme a zveme vás k vykonání pouti po místech poutních svaté církve Jeruzalémské.

S otcovskými modlitbami a patriarším požehnáním

Teofilos III.

Patriarcha Jeruzalémský

Načež vладыka Kryštof pokračoval svým uvítacím projevem:

Kristus vstal z mrtvých!

Christos voskrese!

Vysokopřeosvícení vладыkové,

důstojní otcové duchovní,

vážení bratři a sestry v Kristu,

Dovolte vás přivítat v Paschální době, kdy si neustále připomínáme velké vítězství Krista nad hříchem a smrtí a začátek nové etapy dějin, kdy již nejsme osamoceni a bezradní, ale jsme na naší cestě do nebeského království doprovázeni Tím, který vstal z Hrobu, je dokonalým Bohem a dokonalým Člověkem, Tím a na kterého se můžeme s důvěrou obracet.

Vítám vás dnes v prostorách Pravoslavného monastýru Zesnutí přesváté Bohorodice a Gorazdova cyrilometodějského střediska. Jako delegáty mimořádného sněmu naší místní pravoslavné církve, na němž bychom měli zvolit důstojného nástupce námi všemi milovaného a ctěného nejvyššího představitele Jeho Blaženosti metropolity Nikolaje, který 30.ledna t.r. odešel na věčnost, po obdivuhodném životě naplněném službou Bohu a církvi.

V neposlední řadě se zde setkáváme i proto, abychom upevnili vzájemné pouto společné víry a svědčili o Boží lásce, která nás vede k tomu abychom se společně modlili a radili a společně svědčili o pravdě, kterou jsme poznali ve zmrtvýchvstalem Kristu.

Prosme všemohoucího Boha, abychom dokázali jednat a volit odpovědně a tak, aby ochrana, následovnictví a také tvořivé rozvíjení svaté Cyrilometodějské tradice v naší místní Pravoslavné církvi, posvěcené dílem soluňských bratří, dílem svatého Rostislava, dílem svatého Václava a svaté Ludmily, dílem svatého misionáře o. Alexije Tótha i dílem svatého biskupa Gorazda

novomučedníka, pokračovalo a vskutku posilovalo všechny ty, kdo na území Slovenska, Moravy a Čech mají kořeny ve Svatém Pravoslaví a hlásí se k církvi Kristově.

My všichni bychom svým dnešním jednáním a volbou měli přispět také k tomu, aby se svaté pravoslaví skvělo na prahu třetího tisíciletí jako paschální záře, která svojí opravdovostí a hloubkou bere za srdce, duchovně obohacuje a obrací k Bohu co nejvíce našich současníků - těch kdo jsou hledající a zklamaní, i těch, kdo zatím nebyli dotčeni krásou svatého Evangelia a krásou svatého Pravoslaví.

Velmi bych si přál, aby naše místní církve čerpající z ověřené studnice Písma svatého, svatých otců i z dějinnými zvraty nepřerušené dvoutisícileté tradice, byla pod vedením Ducha Svatého schopna napsat ikonu láskyplné Boží tváře.

Tradice sborovosti - sobornosti, která usiluje aby názor každého byl v církvi slyšen a přispěl co nejlépe k budování Domu Božího, tradice která nás učí rozhovoru a spolupráci v církvi - mystickém těle Kristově - i s těmi nejmenšími z nejmenších a k tomu abychom ctili jedni druhé, ať nám je dnes, a také po ukončení naší rozpravy, nade vše drahá.

Jenom pokud této sborové tradici budeme beze zbytku věrni, dokážeme dnes i v budoucnu budovat jednotu církve - Kristova mystického těla, a svědčit celému světu o lásce, kterou nám On dal a dává na věky.

Sborovost a vzájemná láska, ke které jsme povoláni samotným Kristem nám umožní také pochopit a s láskou přijmout naši rozdílnost - Čechů a Slováků, Maďarů a Rusů, Ukrajinců, Romů, Rusínů, Řeků - a cenit si zvláštních darů, které byly v té či oné podobě pro službu uděleny každému z nás.

Zde bude zajisté nesmírně důležité, abychom dnes nezapomínali na skutečnost, že Církve svým posláním a významem transcendentuje a přesahuje všechny etnické, kulturní i jazykové hranice a rozdíly.

Pokud chceme Bohu i bližním jako pravoslavní křesťané svojí dnešní volbou něco dokázat, je dnes obzvláště zapotřebí z našeho středu vypudit veškerou závist, nenávisť, svár a povyšování se, které někdy můžou dobré ovoce naší modlitby a práce zničit.

Pokusme se při našem dnešním jednání důsledně vyhýbat nactiutrhaní a pomluvám. Budujme budovu církve společně a věnujme jí dobré dary, které nám všem Bůh pro důstojné konání naší služby v církvi i ve světě dal.

Podpoříme se navzájem ve všem dobrém, pokud dobro s Boží pomocí konat dokážeme. Odvrhneme hřích, odsuzování a pomluvu. Modleme se společně a modleme se jedni za druhé.

Prosím vás o vzájemné spolupráci a podporu v konání dobrého díla. Bez vzájemné modlitby, bez vzájemné podpory a bez vzájemné spolupráce, vysokopřeosvěcení vладыkové, důstojní duchovní otcové, bratři a sestry, dokážeme totiž jenom velmi málo a budeme jenom slabě svědčit o zmrtvýchvstalém Kristu a Jeho lásce k nám.

Pokud však budeme oddaně modlitbou i skutkem pomáhat jedni druhým a hledat co by bližnímu prospělo, věřím že Boží milost nás bude v naší dnešní rozpravě i po jejím ukončení doprovázet a rozhojňovat se.

Ať světlo zmrtvýchvstání, které zazářilo z prázdného hrobu osvěcuje naše společné kroky ve službě Bohu a církvi i naše dnešní jednání a volbu, která nás čeká

Kristus vstal z mrtvých!

Po splnění všech procedurálních náležitostí, t.z. volba místopředsedů sněmu, skrutátorů, členů volební a mandátové komise, došlo nakonec k samotné volbě nové hlavy církve, ze dvou kanonicky způsobilých kandidátů. Byli jimi vl. Kryštof, arcibiskup pražský a českých zemí, a vl. Ján, arcibiskup prešovský a Slovenska. V prvním kole svůj hlas odevzdalo 67 delegátů a ve druhém, opakovaném kole, 65 delegátů. Ovšem ani v jednom kole nikdo z kandidátů nezískal potřebnou ústavní 2/3 většinu hlasů. Z tohoto důvodu pokračovala volba metropolitů v duchu ústavy Pravoslavné církve losováním.

Delegáti se za zpěvu duchovních písní odebrali do místního chrámu Zesnutí Přesváté Bohorodice. Zde po krátké modlitbě vl. Simeon přečetl úryvek ze sv. Písma: „Ty, Pane znáš srdce všech lidí; ukaž, koho z těch dvou sis vyvolil, aby převzal místo v této apoštolské službě...“ (Sk 1,24-25).

K připravené urně s dvěma svítky, stočenými do plastových dóziček, přistoupil svěcením nejstarší duchovní - delegát sněmu, kte-

rý jednu vytáhl a nechal ji přečíst předsedovi volební a mandátové komise. Když chrámem zaznělo jméno nového metropolity, rázem pomínulo panující napětí. Vladyka Kryštof s hlubokým dojetím poděkoval s láskou v Kristu

všem účastníkům sněmu a poprosil o svatě modlitby za pokračování ve svatém díle sv. Cyrila a Metoděje, jakož i v díle všech svých předchůdců.

- jh -

SETKÁNÍ

(Arcibiskup Kryštof: Svatý Nektarios Egin-ský, metropolita pentapolský)

Nedávno vyšlo dílo arcibiskupa Kryštofa Svatý Nektarios Egin-ský, metropolita Pentapolský. Kniha má 120 stran, tištěna je na kvalitním papíře, hezky výtvarně vypravena. Byla vydána Pravoslavnou bohosloveckou fakultou Prešovské univerzity v roce 2005, vydání první. Recenzenty byli profesori ThDr. Štefan Pružinský, CSc. a ThDr. Ján Zozulak, PhD.

V úvodu se autor zabývá obecně problematikou svatého Nektaria a seznamuje s obsahem knihy. Upozorňuje zde na velmi důležitou okolnost: dílo není jen biografií, ale obsahuje také duchovní úvahy sv. Nektaria, jeho modlitby a modlitby k němu. „Každý čtenář jej tak může poprosit o přímlyvy v nemocech těla i duše“, říká zde.

První část se zabývá obecně osobností sv. Nektaria Egin-ského a jeho vztahem k současnému církevnímu a náboženskému dění, jehož význam zhodnotil zvěčnělý vladyka metropolita Dorotej, mluvě o sv. Nektariovi, jen tak, jak to prostě a neskonale výstižně uměl, na mezinárodní konferenci na Egině v r. 1996 slovy žalmu 112, veršem 6: „Památka spravedlivého zůstává na věky“. Své zhodnocení zakončil větou: „Na zemi pak se jeho milostiupné ostatky staly pramenem posvěcení.“

V další části díla Životní milníky sleduje autor velmi podrobně a výstižně život světcův, jeho těžkosti i nepochopení jeho svatého díla až ke smrti, svatořečení a činění divů.

Následující části – Psané slovo, Postoj k jinoslavným – se zabývají činností sv. divotvcůrce, zejména kapitola o postoji k jinoslavným je překvapivá výrazem neměnnosti postoje pravoslavného křesťana ke svým spolubližním, tak

zásadně světcem vyjádřeným obsahem pochopení a lásky.

Pravoslavný by měl svým osobním příkladem, svým v plnosti křesťansky žitým životem působit na jinoslavného i nevěrce pro jeho prohlédnutí. Moment lásky a porozumění je zde na prvním místě.

Neobyčejně zajímavá je kapitola Od fotografie k ikoně, zabývající se pohledem na světcovo zobrazování. Máme k dispozici jeho fotografii i portréty. Velmi poutavě nás autor v tomto případě dovádí k postoji ikonopisců a dokládá na světcových ikonách změnu dobré lidské osobnosti v osobnost světcovu.

Kapitola Sedm duchovních zamyšlení svatého Nektaria nás provází ožehavými momenty lidského života, co pro člověka znamenají, jak jich nabytí a jak čelit negativnímu (Cesta štěstí, Neviditelný boj, Pokušení, Pokoj, Křesťanská šlechtnost, Lásky, Slavosloví, Píseň Božské lásky). Autor nechává mluvit převážně svatého Nektaria. Je ovšem překvapivé, jak jsou světcovy názory naprosto dokonalé a platné pro jakékoli období nejen lidského života, nýbrž i společnosti z hlediska historického pohledu.

V další části podává autor soupis díla sv. Nektaria Egin-ského. Je obdivuhodné, jak světec dokonale umělecky vyjadřuje svůj pohled na okolnosti lidského života, na lásku. V knize je podkapitola Píseň Božské lásky. Od prvních slov, jakoby didaktických, o tom, co je obsahem Boží lásky, tj. lásky k Bohu, se stupňuje obdiv k Pánu až k působivým, srdcem zažehnutým veršům lásky k Bohu a končí prosbou o „věčný zpěv nekončící písně z celé duše“. Také světcova láska k přesvaté Bohorodici je typická a obdivná.

Následuje kapitola s výčtem literárního díla svatého Nektaria Egin-ského. Akathistem

a modlitbou k svatému Nektariovi, metropolitovi Pentapolskému, Eginskému divotvůrci a soupisem použité literatury dílo končí.

Je třeba říci, že sv. Nektarios Eginský není u nás zcela neznám (též díky zesnulému otci ThDr. Jiřímu Novákovi), ale vzhledem ke skutkům a zázrakům jím učiněným si zaslouží jeho známost daleko většího rozšíření. Svatý Nektarios je světcem 20. století (zemřel r. 1920) a je důkazem Boží péče o církve, která každým světcem znovu zazáří.

Knih arcibiskupa Kryštofa je dle všech hledisek dílem velmi záslužným a přejeme jí dalších vydání.

Můj vztah ke knize a ke světcům Nektariovi je snad hodný zaznamenání.

Ležel jsem v nemocnici po těžké cévní operaci pravé nohy. Operace i prvotní pooperační stadium vypadaly dobře. Náhle se rána přestala hojit, hojení téměř neprobíhalo. Viděl jsem a cítil jsem, že věc mého uzdravení je přinejlepším velmi, velmi vzdálená. Lékaři nasadili antibiotika, rezultat zněl – velmi pomalé hojení, trpělivost...

V tu dobu mi přinesl můj přítel otec Sáva vladkyvu knížku, kterou mi s vlastnoručním věnováním poslal.

Se zájmem jsem se dal do čtení. Dospěl jsem až k akathistu a modlitbě. V nemocnici člověk vidí leccaké smutné podívání a se všemi pacienty jakoby prožívá jejich bolesti i léčení. Srovnává je se svými těžkostmi... To vše ve mně vyústilo v úpěnlivou modlitbu ke sv. Nektariovi-uzdravovateli. Ten večer jsem se k němu modlil za všechny nemocné i za sebe...

Druhý den při „vizitě“ rozvázali mou nohu a nejen já, ale i všichni lékaři se podivili. Rána vypadala zcela jinak než kdy předtím – začala se od té chvíle vskutku hojit!

Člověk při takovém zjištění zesílí a pookřeje... a zanedlouho poté jsem byl propuštěn do domácího léčení.

Také od mé manželky bylo odvráceno onemocnění, za což jsem se úpěnlivě modlil ke sv. Nektariovi.

Svatý Nektarios stále vrací zdraví a pohodu těm, kdo ho upřímně vyzývají a prosí. I mé úplné uzdravení je teď na dosah a já pevně věřím v milost a pomoc svatého Nektaria Eginského, metropolitu pentapolského.

To bylo mé setkání s ním. Dejž Hospodin!

Čestmír Gorazd Kráčmar

DĚJINY STAROSLOVĚNŠTINY

Ve vývoji staroslověnštiny rozlišujeme dvě období. První období jejího vývoje, které někdy nazýváme obdobím prastaroslověnštiny nebo soluňské staroslověnštiny, můžeme zařadit do doby před příchodem Konstantina a jeho družiny na Velkou Moravu. Staroslověnština je zde jazykem upraveným pro písemné používání z dialektů slovanského obyvatelstva z okolí Soluně a snad i z ústního kulturního dialektu slovanského balkánského regionu. Do tohoto jazyka Konstantin ještě v Byzanci přeložil evangeliář, jehož podobu dnes můžeme pouze rekonstruovat.

Druhé období, nazývajícím se velkomoravské, se vyznačuje tím, že se staroslověnština

stává plně rozvinutým nástrojem písemnictví a spisovným jazykem. Tehdy se do původní prastaroslověnštiny vsakují místní, západoslovanské, prvky. Jazyk na našem území nazýváme také staroslověnštinou moravské redakce a byl používán na Moravě těsně po smrti věrozvěstů jejich žáky. V onom jazyce postupně vzniká množství textů velkého žánrového rozpětí. Jsou to texty biblické, liturgické, homiletické (výklad biblických textů), hagiografické (životopisy svatých), ale i právních a literárních. Ve vztahu k domácímu mluvenému jazyku představuje staroslověnština vrstvu knižní, vysokou. Zároveň je to jazyk bez větších problémů srozumitelný.

Jiří Karpowicz ml.

Velkomoravská staroslověnština se stala základem dalšího vývoje slovanského spisovného jazyka. Vzhledem k tomu, že se podoba jazyka během historického vývoje proměňovala, ji už nenazýváme staroslověnštinou, ale církevní slovanštinou dané redakce. Redakcí je myšlena gramatická a stylistická úprava jazyka platná pro jednotlivé oblasti. Obvykle se vyčleňuje redakce česká, bulharsko-makedonská, srbská, ruská a chorvatská. Špatně doloženy jsou redakce panonsko-slovinská a polská.

Církevní slovanština české redakce byla používána v bohoslužbě a písemnictví v Čechách snad od dob velkomoravských do roku 1097. Její existence není sice doložena přímými doklady, ale konkurence latiny ji dokládá rozličnými zákazy slovanské liturgie. Žádná z kanonických památek není přímo datována, všechny jsou neúplné. Většine schází začátek, některým i konec a z některých se dochovaly pouhé více či méně čitelné zlomky. Existence církevní slovanštiny české redakce je rukopisně doložena *Pražskými zlomky*. Dalšími doklady jsou takzvané *Glosy Jagičovy (Videňské)*, které jsou na přelomu 11. a 12. století vepsané do latinské rukopisné bible. Z památek zachovaných jen v mladších opisech na jiných územích, hlavně v Rusku a Chorvatsku, vznikla přímo v Čechách například *První staroslověnská legenda o sv. Václavu*, sepsaná patrně kolem roku 940. Dále je to proložíni *legenda o sv. Ludmile*, *Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu* a český původ se také hledá u rozsáhlých homilií *Besedy na evangelie Řehoře Velikého*, přeložených z latiny. Nesmíme zapomenout ani na starobylý, ač později částečně počeštěný, hymnus *Hospodine, pomiluj ny*. Ten je poprvé zmiňován patrně Kosmou roku 1055. Nejstarší zápis pochází ale až z osmdesátých let 14. století a jeho autorství bylo tradičně připsáváno sv. Vojtěchovi.

Kromě kanonických památek pak existuje i velké množství památek mladších, z nichž některé mají pro svůj obsah nebo jazykové rysy také velký význam pro studium jazyka a písemnictví cyrilometodějského období.

Na našem území přestala být hlaholice používána roku 1097, tj. po vyhnání slovanských mnichů ze Sázavského kláštera. Krátkodo-

bě bylo její používání u nás obnoveno pouze v pražském kláštře Na Slovanech (Emauzy), který roku 1347 založil český král Karel IV. pro chorvatské benediktiny. V roce 1416 byla pro potřeby kláštera pořízena hlaholská *Emauzská bible*. Z iniciativy Karla IV. vzniklo *emauzské skriptorium*. Od té doby zde byly shromažďovány a vytvářeny četné knižní poklady, například *Registrum Slavorum*. Své místo zde měla též emauzská škola – *Gymnasium Slovanense*. Aktivity emauzského kláštera přinesly své plody. Z literární činnosti tohoto kláštera pronikly některé církevněslovanské výrazy do soudobé spisovné češtiny. Zdejší mniši byli na konci 14. století povoláni i do dvou filiálních slovanských klášterů na území dnešního Polska, a to do kláštera Božího těla v dolnoslezské Olešnici (založen 1380) a kláštera sv. Kříže v Kleparčicích (dnes předměstí Krakova, založen roku 1390). Samotný Emauzský klášter opustili slovanští mniši patrně roku 1419 v průběhu husitských válek.

Zpočátku byla hlaholice užívána i na území dnešního Bulharska, ale na Východě v 10. století a na Západě ve 12. století byla nahrazena cyrilicí. Dlouhodobě se hlaholice udržela v užívání pouze na území katolických Chorvatů. První chorvatský misál tištěný latinkou vyšel až roku 1927.

Cyrilice vznikla patrně v Bulharsku na počátku 10. století. Její používání se šířilo u jižních Slovanů a v Rusku. Používána byla nejen v oblasti církevní, nýbrž i světské. Za vlády Petra Velikého byla cyrilice upravena, a stala se tak základem dnešní azbuky, kterou opět s určitými úpravami převzali Ukrajinci, Bělorusové, Bulhaři, Srbové a další, i neslovanské, národy.

Kanonické památky

Zeměpisná jména uváděná níže jako údaje o původu památek označují historická, obvykle ne zcela přesně vymezená, území, a nelze je proto ztotožňovat s názvy současných geopolitických celků.

Nikdo nemůže a ani nedokáže popřít evropský kulturně historický význam misie Cyrila a Metoděje. Původně chtěli vytvořit jazyk a slovanskou abecedu pro liturgickou a misiónářskou potřebu. Snad si ani sami neuvědo-

Příklady kanonických památek psaných hlaholicí:

Název díla	počet listů	obsah	jazyk předloh	stáří	původ
Kyjevské listy	7	zlomek sakrament.	latina	10.(9.?)	Velká Morava
Kodex Zografský	288	čtvero evangelium	řečtina	10. stol.	Makedonie
Kodex Mariánský	173	čtvero evangelium	řečtina	10. stol.	Makedonie

Příklady kanonických památek psaných cyrilicí:

Název díla	počet listů	obsah	jazyk předloh	stáří	původ
Savvina Kniga	129	evangeliář	řečtina	11.stol.	sev. Bulharsko
Kodex Supraslský	118+16+151	menologion	řečtina	11.stol.	sev. Bulharsko
Nápis cara Samoila	mramorová deska s nápisem			993	Makedonie

movali dosah a význam svého věčného díla, se kterým přišli na Moravu.

Zvláštní význam má staroslověnský jazyk pro slavistická studia. Je to nejstarší písemně zachycená fáze vývoje slovanských jazyků. Má

písemnictví, které vznikalo od druhé poloviny 9. století, a tak předbíhá o čtyři století nejstarší české texty.

pokračování

DVĚ PODOBY JANA PŘEDCHŮDCE

(nad románem D. S. Merežkovského)

Od chlapeckých let mne životem provází velkolepý a pro mne vždy inspirativní román ruského básníka a náboženského myslitele Dmitrije Sergejeviče Merežkovského (1865–1941) „Leonardo da Vinci – Vzkříšení bohové“ z roku 1901. Patřil k prvním beletristickým dílům, která mi zároveň s přibližováním umělecké tvorby quattrocenta dovolila hlouběji vnikat do komplikované duchovní atmosféry italské renesance jako jednoho z nepřehlédnutelných zdrojů novodobé západní kultury. Byla to doba plná odvážných vzepětí i nebezpečných pokoušení, čas pokory i nebetyčné vypínavosti, lásky i hněvu, naivity i prohnanosti, důvěřivého následování i politických intrik, zkrátka neustálého dramatického zápasu „Krista s Antikristem“. Duchovní výtěžky tak nejednoznačné dějinné epochy měly platnost ambivalentní: s obnoveným pohanstvím a leskem antických bohů

se zároveň vracely bystré myšlenky řeckých filozofů a vznikaly zárodky moderních exaktních věd. Se záměry konstruovat vynálezy, jež mohly člověku sloužit k sebedokonání, se současně rodily náměty ke konstrukci ničivých válečných strojů.

Kniha mne učila vysoko ctít velkolepá malířská díla da Vinciho, jeho nedokončené Klanění králů, Sv. Annu Samotřetí, Madonu ve skalách, Večeři Páně (která svou kompozicí ovlivnila celá příští staletí), ale také poněkud zvláštního, rozporuplného Sv. Jana Předchůdce ukazujícího ke kříži, naplněného však jinošskou, ba až žensky smyslnou krásou, v níž nechybělo ani cosi pohansky dráždivého. Kde vlastně byla hranice da Vinciho křesťanství?

V poslední části své mohutné filozoficko-historické literární fresky nám Dmitrij Merežkovskij nabízí cennou konfrontaci dvojího,

v nejzazších polohách až navzájem diametrálně odlišného pojetí náboženského obrazu vůbec.

Samotného Leonarda da Vinciho na sklonku života za jeho pobytu ve Francii přivádí autor románu do ruské ikonopisné dílny mistra Jevtrichije a seznamuje ho tam s tvorbou s naprosto jinými akcenty, než jakých se kdy dožadovali jeho italští objednatelé. Před příchodem vzácné návštěvy připravoval zrovna Jevtrichij kvalitní lipové i javorové desky pro nové ikony, „aby mohly minouti věky, nepoškodivše jich“. A da Vinci, jemuž byli až dosud ikonopisci líčení jako „divocí barbaři“, neznající správnou anatomii ani perspektivu, s úžasem zjišťuje, jak právě tyto hloubaví mniši se štětci v rukou se nad jiné „dotýkají hranic vši lidské moudrosti“ a s jistotou lidí, oslovených samotným Bohem, dosahují něčeho, oč on sám po léta marně usiloval. Nahlédnuv zároveň do příručky nazvané „Ikonopisný prvopis“ pochopil, že to, s čím se zde setkává, „není malířství, nebo alespoň to, co se mu malířstvím zdálo“. V rozporu se zdánlivou „nedokonalostí kresby, světla a stínu“ vyzářovala mu z ruských ikon „síla víry, starší a zároveň mladší nežli v nejčasnějších výtvorech italských mistrů Cimabua a Giotta, byla tu nejasná předtucha veliké, nové krásy – jakoby tajemný soumrak, v němž splýval poslední paprsek helénského půvabu s prvním paprskem dosud neznámého jitra“.

Tyto obrazy, pro oči nejednoho Itala jakoby nemotorné a primitivní až k divokosti, rozpoznal umělec ve zcela novém světle: daly se mu poznat jako „netělesné, průzračné a něžné jako sen dítěte, podobající se hudbě, v samém porušení přirozených zákonů dosahovaly světa nadpřirozeného“. A teprve zde, v kontrastu k svému Janovi změkčilého něžného těla dívčích rysů, který by asi sotva dokázal zatrást hroším svědomím samolibých, s úžasem zahlédl Leonardo da Vinci pravou velikost i bouři prorockého hřímání, prochvívajícího celou bytostí biblického Předchůdce v ikoně, s tváří hrozivou, se široce rozevřenými očima a neústupného výrazu, „dosahujícího okřídlení nadlidského“. Nebylo možné se nezachvět před tímto mužem

s vlajícím vousem a v oděvu z velbloudích kůží, s nepoměrně dlouhýma rukama a nohama, jako by měly již v každém okamžiku vzlétnout a zastínit oblohu...

Po léta snil malíř da Vinci o létajících strojích – a zde náhle spatřil bytost doslova vynesenou ke klenbě vesmíru Hospodinovým Slovem: „Aj, já posílám anděla svého, kterýž připraví cestu před tváří mou... (Mal 3,1; Mk 1,2).

Leonardo da Vinci posléze umírá a Jevtrichij dokončuje ikonopisné svědectví o muži přinášejícím pro lačnící duše živoucí naději. Ze zad Předchůdcovy postavy s dvěma hlavami (ta druhá připomíná prorokovu tragickou smrt) vyrůstají dvě ohromná labutí křídla. Zastihují všechny da Vinciho sny o nových pozemských Daidalech a Ikarech a rozpínají se po azurovém nebi nad žlutou zemí a černým oceánem. Jejich povrch je bílý jako sníh, uvnitř jsou rudě zlatavá jako plamen a neodolatelnou mocí ducha objímají svět. Ikonopisec bere do prstů několik tenkých lístků dukátového zlata, roztírá je v lastuře s čerstvou klovatinou a štětečkem z tchoří srsti je opatrně nanáší na zbývající pírká Janových křídel, aby se stala ještě zářivějšími.

Dlouho se modlí, zahání poslední dábelská pokušení a má vidění svatě Sofie, Boží Moudrosti: „Hlas hromů, tleskání andělských křídel, vítězná píseň aleluja a hlahol zvonů splynuly v jediný chvalozpěv ke cti Sofiině, Přemoudrosti Boží.“ Sedm andělů rozpjalo křídla a sedm hromů zadunělo. Ostrokřídli si v úžasu zakryli tváře a mnohokým vytryskla z úst triumfální píseň jako pozouny před hradbami Jericha. „Umlkniž všeliké tělo lidské a stůž se strachem a chvěním.“

Vidění mizí a andělskými doteky poznamenaný ikonopisec přemýšlí o smyslu a poslání své práce. „Odkudpak vlastně je počátek ikon? Ne od lidí, ale sám Bůh Otec zrodil prvně Syna, své Slovo, svou živou Ikonu.“

Do dílny vniká ranní paprsek Slunce. Dopadá na dokončenou ikonu Jana Předchůdce s bílými a rudě zlatavými křídly. Zář denního světla je naplňuje dechem nadpřirozeného života.

o. A. Kukla

ZÁPAS BISKUPA GORAZDA O ČESKOSLOVENSKOU CÍRKEV PRAVOSLAVNOU

(v reflexi časopisu *Za pravdou* 1921–1926), Jaroslav Vokoun

Pravosláví jako moderní reformní program

Pravosláví je radikálním proudem odmítáno jako popření úsilí o moderní reformu křesťanství, jež vedlo ke vzniku CČS, prototypem jsou Havlíčkovy obrazy ruského pravosláví (třebaže ani ty nebyly ve skutečnosti propagandisticky jednostranné, jak časopis *Za pravdou* (1924, č. 19, s. 19.) dokládá citacemi Havlíčkových reportáží. „Odpor proti pravosláví byl uměle vyvolán a je stále živěn nesprávnými tvrzeními, jako by s pravoslávím nutně souvisely 3hodinové bohoslužby, sborový a ne lidový zpěv, líbání země a stále křížování,“ píše Gorazd.

S podpisem Gorazd-Pavlík je uvřejněno Konstatování (*Za pravdou* 1924, č. 5, s. 22.), kde stojí i tato zásadní slova: „Jsem skutečně pro pravosláví, ne však pro to, aby k nám přesazena byla cíkev ruská, řecká, srbská, bulharská, syrská atd., nýbrž pro pravosláví ve smyslu Písma svatého jako slova Božího, církevních Otců a všeobecných sněmů církevních, v jehož rámci má každý národ možnost vytvořiti svou církev na základě církevních předpisů všepravoslavných a dle místních potřeb.“ Je to samozřejmě odpověď mj. na opakující se útoky, že cílem pravoslavného směru je přesadit k nám cosi kulturně cizího; obráceno pozitivně – je to doklad pokračujícího hledání specificky českého resp. československého pravosláví.

Pravosláví, které měl Gorazd-Pavlík v 1. pol. 20. let před očima, nebylo strnulé, ale reformující se. Tak např. čteme, že ještě letos 1. října bude v pravoslavných církvích zaveden gregoriánský kalendář. Všepravoslavný kongres v květnu 1923 prý však schválil nejen reformu kalendáře, ale také ženění kněží i po přijetí svěcení, dokonce i druhé manželství po ovdovění, kanonický věk biskupa byl snížen na 30 let atd. Reformní přísliby s ohledem na chystaný koncil dal CČS i srbský synod, a také z vyjádření jednotlivých pravoslavných biskupů je cítit otevřenost reformám, např. kyjevský metropolita Antonij vyjádřil v dopise Gorazdovi lítost, že kázání a věda „toto obojí – bohužel – bylo dosti chudě od 800 let na

Východě pěstováno“. (Srov. *Za pravdou* 1926, č. 39, s. 39.) V *Za pravdou* 1923 (č. 50, s. 324) zase čteme, že v Cařihradu bylo založeno teologické učiliště, kde studují pravoslavní i evangelíci a přednášejí pravoslavní i protestantští teologové – pravoslavní vyučují liturgiku a církevní dějiny, protestanté bibliistiku, katechetiku a sociologii. Tuto reformní atmosféru, v leccčems připomínající epochu Druhého vatikánského sněmu, je třeba mít na zřeteli, když posuzujeme Gorazdovu pravoslavnou orientaci a její obhajobu.

Moderní vyjádření víry bylo ovšem heslem radikálního směru. Svůj postoj k tomuto programu vyjádřil Gorazd následovně: „I já uznávám možnost nového vyjádření starých pravd křesťanských, ale toto vyjádření, má-li být plodné, může se státi jen na všeobecném sněmu, a ne na sněmičku mladé církve, která nemá žádné samostatné teologické a náboženské literatury, nýbrž sbírá jen droby z literatur jiných, ba nezná ani práce husitského hnutí a české reformace. K. Farský, Al. Spisar, Fr. Kalous, Huta aj., kteří ani v chudé české literatuře teologické neznamenají nic a v literatuře světové znamenají ještě méně než nic, troufají si dávat křesťanství novou formulaci, neb aspoň neustále o tom mluví (...) Jejich dosavadní pokusy nejsou novou formulací křesťanství, nýbrž jeho destrukcí...“ (*Za pravdou* 1924, č. 19, s. 112.)

„Zdá se“, píše nepodepsaný autor v listu *Za pravdou* (1924, č. 21, s. 125.) v komentáři k namlouvám CČS a socialistické strany, „že lidem, kterým je náboženství lhostejno, nevyhoví ani sebeliberalnější křesťanství, které se chce za každou cenu přizpůsobiti dnešní kultuře (či snad dnešní politice?) i za cenu zřeknutí se hlavních zásad, na nichž slovo křesťanství trvá a s nimiž i padá“. Zajímavý je postřeh tamtéž, že jak se církev stává spolkem, ztrácí i vědomí nutnosti nadstranické pozice.

Moderní ovšem neznamená pro Gorazda modernistický v liberálním smyslu. Spíše sdílí hodnocení o konci moderních iluzí na bojišti

první světové války a o novém (dnes bychom řekli postmoderním, postliberálním či postkriktickým) charakteru součanosti. Je to ovzduší neoortodoxie, a to jej sblíží s Hromádkou a dalšími protestanty: „Radikální směr v naší církvi nemá vůbec rozhledu o tom, co se děje ve světovém křesťanství a žene se racionalisticky za tím, co v evangelických církvích způsobilo rozklad a úpadek náboženského života. Průkopníci radikálního směru vzpláčí brzy nad výsledky své práce!“ Průběžně se v *Za pravdou* informuje o názorech prof. Hromádky. (O Farského útoku proti Hromádkovu pozitivnímu hodnocení katolické zbožnosti, mše a tradice nerozdělené církve srov. 1924, s. 89.) Se zřejmým zadostiučiněním je citováno z Kostnických jisker hodnocení brněnské přednášky dr. Farského: „Že by však náboženské stadium Farského směru pro nás mělo být teprve metou, patříce na jeho a Kalousův katechismus, prostě popíráme. Pro nás by to znamenalo vracet se – řekněme do košutovského či podobného racionalistického suchopáru, z něho jsme – snad se nemýlíme – dospěli už hodně výše, k hlubšímu náboženství. (...) Citíme na př. v Gorazdově listě *Za pravdou* více náboženství než v Českém zápase.“

Jinde čteme (v nepodepsaném článku): „To, co zklamalo protestanty v Německu, nesmíme zavádět do naší církve. Roztržštěnost a rozvrat v protestantských církvích v Německu musí nás naučit, že společnost na kritizování křesťanství nemá v sobě dlouhého života“.

V obsáhlém výtahu z článku B. Hladkého v *Kostnických jiskrách* (1924, č. 23, s. 136n.) mj. čteme: „Mluvíti dnes o náboženství jako o mythu nebo odváděcí rouře sociální nespokojenosti lidu neznamená než duševní zaostalost nejméně čtvrtstoletou, nýbrž i odcizenost lidu. – Naši pokrokaři stále nechápou, že válka a první léta republiky docela pochovala jejich pokrokovost.“ Hladkého článek je reakcí na ochromení evangelických sborů pokrokářstvím a s tím spojený hněv pokrokařů nad novým nástupem katolicismu, který vzdor všem svým chybám přece jen nabízí vyhladovělému národu náboženství. Evangelictví trpí degradací víry v Boha na úroveň filozofického názoru o Bohu, podrobenému nutně skepsi. Spíše prý lze z horlivých katolíků vybudovati opravdu zbožný, bratrský sbor evangelický než z bývalých volnomyšlenkářů a bezvěrců, kteří

dospívají nanejvýše stadia jakéhosi humanitářského vlasteneckého spolku bez náboženského života s nápisem „česko-bratrský sbor“.

Určitou záhadou z hlediska reformního programu zůstává otázka reformy liturgie (viz k tomu i v závěrečné části této práce). „Naprostou vyloučeno jest, abychom při spojení s východními církvemi převzali východní liturgii, jak se p. Kozák domnívá, naopak jest nám dána úplná svoboda vybudovati a vytvořiti si obřady samostatné, přičemž chceme ovšem použití krásných prvků liturgií všech církví, nevyjímaje ani navrhovaného p. Kozákem *Book of Common Prayer*, jehož překlad mešních obřadů nám vložil sám p. srbský biskup Dositej du rukou, abychom z něho čerpali.“ (*Za pravdou* 1921, č. 5, s. 18.) *Za pravdou* z roku 1923 v č. 15. přináší zprávu o americké cestě biskupa Gorazda a nepodepsaný článek (s. 98n), že se není třeba pravoslavní obávat, protože jak pravoslavní biskupové v Americe, tak nyní kyjevský metropolita Antonij v Srbsku potvrzují, že Církev československá může mít vlastní obřad a západní obřad není překážkou (biskup Gorazd v Americe celebroid v obou obřadech). Metropolita Antonij pouze žádal postupné vypouštění papežských novot. V době Gorazdova amerického pobytu ovšem byla spontánně zavedena svérázná liturgie, jejímž základem byla liturgie Jana Zlatoústého. Ta byla po rozchodu s radikálním proudem nahrazena liturgií tradičněji pravoslavnou, přičemž ovšem pak zaráží, když se v aktuálním zpravodajství v *ZP* dočítáme o sporech o harmonia a o varhaniky.

K projevům živého a proměňujícího se pravoslavní patří i výzva ekumenického patriarchátu ke sblížení a spolupráci církví, uveřejněná v časopise *Za pravdou* (1922, č. 4, s. 27.). „Na rozdíl od Říma“, uzavírá komentář k výňatkům z dokumentu, „pravoslavný Cařihrad zve k obcování všechny církve bez ohledu na různosti dogmatické, doporučuje vzájemné propůjčování chrámů, úctu k obřadům cizím, výměnu teologických spisů a studujících teologů a j. V Římě mluví panovačností, nesnášenlivostí, pýcha – v Cařihradě láska, toužící po Kristu.“

Jak uvidíme dále, biskupu Gorazdovi již bylo zřejmé to, co jsme obecně poznávali od šedesátých let, totiž propojenost reformního a ekumenického programu.

pokračování

OBECNĚ O BOHOSLUŽBĚ A O MODLITBĚ CÍRKEVNÍ A OSOBNÍ

*Modlitba jako ve své podstatě ničím neohra-
ničený prostor mezi Bohem a člověkem (Stvoře-
ním) je základem, alfou a omegou, křesťanského
života, provází křesťana od jeho narození až za
hrob a na každém kroku jeho pozemské pouti.
Obzvláště to platí o modlitbě církevní, chrámo-
vé. V chrámu stojíme v nejvlastnějším smyslu
slova před tváří Boží, v nejvlastnějším smyslu
jsme těmi, kterými jsme a máme být – jak zdů-
razňuje arciepiskop Averkij (Taušev) ve své Li-
turgice – „pozemskými anděly“ a „nebeskými
lidmi“. Proto i poklesky v bohoslužbě a v chová-
ní v chrámu Církve vždy tak bedlivě vzdalovala
od svých dětí.*

Ve známém *Zákoně Božím prot. Serafima
Slobodského* se v úvodu liturgické části píše:

„V nejširším smyslu se bohoslužbou nazývá
uctívání Boha a služba Jemu dobrými myšlen-
kami, slovy a skutky, tj. plnění Boží vůle (srov.
např. L 2,37, Mt 7,21).

Bohoslužba má svůj počátek na zemi již od
časů stvoření prvních lidí – v ráji. Toto slouže-
ní Bohu prvních lidí spočívalo v svobodném
oslavování Boha, Jeho moudrosti, dobroty,
všemohoucnosti a dalších Božích dokonalostí,
zjevných ve stvoření světa a v Boží prozřete-
lnosti o něm.

Po svém pádu do hříchu se museli lidé
ještě usilovněji modlit k Bohu a prosit Ho
o svou spásu. Hospodin v bohoslužbě lidí po
pádu ustanovil kromě modlitby také přiná-
šení oběti (Gn 4,3–4). Oběť vyjadřuje myš-
lenku, že vše to, co máme, není naše, nýbrž
náleží Bohu. Spojení modlitby a oběti mělo
kromě toho i připomínat lidem, že Bůh přijí-
má jejich modlitby skrze oběť, kterou nako-
nec přinesl za všechny lidi na zemi příšedší
Syn Boží, Spasitel světa.

Z počátku se bohoslužba se konala svobod-
ně na otevřených místech. Nebylo ani svatých
chrámů, ani duchovních osob. Lidé přinášeli
oběť Bohu, kde chtěli a modlili se takovými
slovy (modlitbami), jaké jim přinášely vlastní
pocity a vnímání (srov. Gn 22).

Dle Božího přikázání byl za časů proroka
Mojžíše zbudován svatostánek (první staro-
zákonní chrám jedinému pravému Bohu; Ex
25), byly vybrány posvátné osoby (prvokněž,
kněží a levité; Ex 28–29, srov. Gn 14,18), byly
ustanoveny oběti pro různé případy (Lv) a ta-
ké svátky (Pesach a další).

Když přišel na zemi Pán Ježíš Kristus, který
učil klanět se nebeskému Otci všude, tím spíše
navštěvoval starozákonní jeruzalémský chrám
jako místo zvláštní blahodátne přítomnosti
Boží, měl starost o pořádek v Chrámě a kázal
v něm. Tak si počínali i svatí apoštolové, dokud
nepovstalo otevřené pronásledování křesťanů
ze strany židů.

Konečnou podobu dostala křesťanská bo-
hoslužba v dobách apoštolských žáků a pokra-
čovatelů pod vedením Ducha Svatého a dle
přikázání, jež obdrželi od apoštolů: „Vše necht
se děje dle řádu“ (1 K 14,40). Takto ustanove-
ný řád bohoslužeb se přísně zachovává v naší
svatě pravoslavné Církvi Kristově.

Pravoslavnou církevní bohoslužbou se
nazývá služba Bohu sestávající ze čtení a zpě-
vu modliteb, čtení Slova Božího a posvátných
úkonů (obřadů), konaných dle určitého řádu
v čele se služebníkem oltáře – episkopem ne-
bo knězem.

Od domácí modlitby se církevní bohosluž-
ba liší tím, že je konaná duchovními osobami,
ustanovenými za tímto účelem skrze tajinu
kněžství svatou pravoslavnou Církví...

Prostřednictvím bohoslužeb vstupují pra-
voslavní křesťané v mystagogické obecenství
s Bohem skrze vykonávání tajin, a obzvlášt-
tě tajiny svatého přijímání, a dostávají tak od
Boha blahodátne síly k spravedlivému životu.
(odkazy na Písmo sv.; jer. A.)

Pravoslavní křesťané jsou Církví vyzýváni
k tomu, aby se modlili neustále (1 Sol 5,17). Ce-
lý modlitební život Církve nás vede k nepřestá-
vající modlitbě. Např. svatý Serafim Sarovský (†
1833) nás nabádá, abychom se modlili „při prá-
ci, za chůze, ba dokonce v posteli“. Svatí Otcové

rozdělují tři stupně modlitby: 1) modlitba ústy, při roztěkané a nesoustředěné myšlce, 2) modlitba mysli při plném soustředění na slova modlitby a 3) modlitba srdce, kdy mysl „sestupuje“ do srdce, resp. srdce je účastno modlitby, mysl je s ním sjednocena. Taková nepřetržitá modlitba je cílem života každého křesťana (svatý Gregorios Palamas, † 1369), avšak vyžaduje duchovní vedení (srov. Gn 5,24).

Církevní modlitba může probíhat i mimo chrám a často se tak děje (pohřby, svěcení domů a polí apod.). Vždy v chrámu by však měla být sloužena svatá liturgie a konáno svěcení duchovních osob. Za jistých okolností lze i liturgii sloužit mimo chrám, avšak nikoli bez antiminsu. Protože by ale obvyklý antimins neměl být z chrámu odnášen, měla by být taková liturgie sloužena výhradně s požehnáním příslušné archierejské moci na zvláště k tomu vydaném antiminsu. Místo, na němž byla jednou sloužena Božská liturgie, by nemělo být nadále využíváno pro běžné světské účely.

Liturgii nesmí kněz sloužit sám. Jedinou výjimkou může být přebývání v zatvoru (tak sloužili v novější době např. svatý Theofan Zatočnick, † 1895 nebo starc Michael Valaamský, † 1962). Ostatní bohoslužby mohou být slouženy i jediným člověkem. Takový způsob se pak nazývá obvykle kelejní a bude o něm pojednáno na jiném místě.

K modlitbě Církve se může připojit každý člověk, pouze je třeba, aby svým chováním respektoval skutečnost, že se nachází v modlitebním shromáždění pravoslavných křesťanů. Výjimkou je druhá část svaté liturgie, liturgie věrných (po ektenii za katechumeny). Od tohoto okamžiku by měli být v chrámu přítomni

pouze ti pravoslavní křesťané, kteří nemají na sobě dnes již mimořádnou epitimii zařazení mezi katechumeny.

Člověk se může v zásadě modlit jakýmkoli jazykem, byť samozřejmě základní modlitební bohatství Církve je v církevní slovanštině a řečtině. Jakékoli nesrozumitelné modlení, tzv. glasolalii, Církev odmítá (srov. 1 K 14,9–19). Stejně tak nezná různé šeptané služby apod.

V současnosti je častou otázkou vůči pastýřům otázka modlitby vlastními slovy. Je třeba říci, že Církev samozřejmě takovou modlitbu nezakazuje. Pouze pamatuje na skutečnost, že každá modlitba je výsledkem bohodivského spolupráce (srov. 1 K. 12,3). Tak můžeme v důsledku své duchovní pokleslosti prosit o špatnou věc nebo prosit o dobrou špatnými slovy apod. Mimo jiné i z tohoto důvodu Církev upřednostňuje modlitbu svatých, tedy těch, u nichž se zjevně projevila Boží přítomnost a oslavení. Jaká výstižnost, hutnost a duchovní hloubka vychází z modlitby Páně, z postní modlitby svatého Efréma Syrského, z písní „Jednorozený Synu...“ nebo „Světlo tiché...“! Ze srdce koho z nás může vytrysknout modlitba takové hodnoty? Svatý Theofan Zatočnick doporučoval jako zbraň proti mechanickému čtení církevních modliteb doplňovat tyto krátkou vlastní modlitbou po skončení obvyklého pravidla. Nemůžeme však zcela opustit církevní modlitby nebo upřednostnit své vlastní. Stavěli bychom tak sami sebe nad zkušenost Církve. Jestliže pak srovnáme Božskou liturgii pravoslavné Církve a z valné části improvizované bohoslužby západních vyznání, bezesporu pochopíme, v čem spočívá hodnota našeho obřadu.

Jer. Antonij Drda

KYRIOPASCHA

V naší svaté pravoslavné Církvi po staletí a tisíciletí působením Svatého Ducha a na základě moudrosti svatých Otců vytvořil se jistý řád církevních svátků, mající svou neopakovatelnou duchovní hloubku. Tento řád je složen ze dvou základních okruhů svátků – pohyblivých,

závislých na Pasše, a nepohyblivých, daných k určitému dni v roce. V rámci tohoto řádu pak Církev ustanovila dvanáct velkých svátků, nad nimiž pro svět nevysvětlitelným způsobem ční ještě svátek Paschy, Světlého vzkříšení Kristova – „svátek svátků“. Svátek

Paschy je pro pravoslavné křesťany skutečně natolik výjimečný, že se lze setkat i s takovými duchovními rčeními jako např.: „Pravoslavi je Pascha“ nebo „Kdo prožil Paschu, pochopil svatě Pravoslavi“ apod. Řád svátků je přitom ustanoven tak, že žádné dva velké svátky nemohou připadnout na jeden a tentýž den.

Výjimkou je v tomto ohledu svátek Zvěstování přerodící Bohorodice (25. března/7. dubna), který může připadnout buď na týden Velkého půstu, nebo dokonce přímo do Strastného či Světlého týdne, a vytváří tak neopakovatelné liturgické podoby. Obzvláště připadne-li svátek Zvěstování na Velký pátek či Velkou sobotu, dny nehlubšího pokání pravoslavného křesťana, nabývá tento zcela jedinečných modlitebních poloh.

Ovšem veskrze mimořádnou událostí pro celou Církev je připadnutí svátku Zvěstování na samotnou neděli Paschy. Takový den se nazývá Kyriopaschou a jde o událost skutečně jedinečnou jak duchovně, tak prakticky. Dochází v ní ke spojení liturgické oslavy počátku příběhu našeho spasení a jeho završení. Poslední Kyriopascha nastala v roce 1991 (předtím v roce 1912), následující pak bude až v roce 2075. Mezera, kterou nyní prožíváme, patří mezi ty nejdelší, a tak bohužel většina z nás pravděpodobně nebude mít to požehnání Kyriopaschu prožít. K mimořádnému nahromadění tohoto výjimečného svátku došlo v druhé čtvrtině 17. století, kdy během necelých 25 let nastala Kyriopascha hned třikrát.

Kromě toho jsou zde ještě dvě okolnosti, jež mohou způsobit, že část pravoslavných křesťanů neoslaví Kyriopaschu ani v roce 2075, bude-li svět světem.

Tou první je přijetí částí pravoslavných kalendářní reformy počínajíc dvacátými lety 20. století. Tzv. neojuliánský kalendář (do roku 2800 shodný s gregoriánským), užívaný pro nepohyblivé svátky v některých místních církvích souběžně se starou alexandrijskou paschalií, slavení Kyriopaschy znemožňuje. To se týká všech tzv. novostylních církví. Zatímco Pascha je v těchto církvích slavena „postaru“, nepohyblivé svátky, včetně Zvěstování, byly posunuty reformou o třináct dní

kupředu. Pascha dle alexandrijské paschalie nemůže nikdy nastat 25. března občanského kalendáře, tedy v den, kdy je Zvěstování slaveno v novostylních církvích. Znamená to, že přijetí kalendářní reformy je zároveň vzdáním se možnosti slavit Kyriopaschu. Tato skutečnost je rovněž vážným argumentem proti tvrzení části apologetů reformy, totiž že neojuliánský kalendář je sice formálně jiný než kalendář prvního tisíciletí, ale svými důsledky nás ke svatým Otcům přibližuje (svatí Otcové se nepostili tak dlouhý apoštolský půst, jehož délka by jim dnes připadala nesmyslná; často slavíme Paschu až první neděli po druhém úplňku po skutečné astronomické rovnodennosti atd.). Kdyby tomu tak skutečně bylo, nemohl by typikon, jehož jádro vznikalo v Palestině 6. století, počítat s případem Kyriopaschy. Nelze pak pochybovat o tom, že tak důležitá věc, jako jsou různé variace slavení Paschy, patří k původním a starým vrstvám námi užívaného typikonu. Vedle krácení, a v některých případech dokonce úplného zrušení apoštolského půstu je nemožnost slavit Kyriopaschu jedním z nejzávažnějších narušení liturgického řádu Církev tzv. smíšeným stylem a vážným ukazatelem jeho neorganičnosti.

Druhou překážkou pak může být užívání řeckého reformovaného typikonu z roku 1838, který ve farní praxi ne-li ukládá, tedy alespoň připouští přenesení svátku Zvěstování ze Strastného týdne na Světlé pondělí. To v ruské praxi není v souladu s typikonem, který je zde slovanskou verzí typikonu jeruzalémského (z Lávy svatého Sávy Posvěceného) z konce 15. století a podobné přenesení nepřipouští. Je třeba říci, že zmíněný upravený typikon nebyl přijat např. svatohorskými monastýry a bývá občas vystaven nejen ze strany řeckých liturgistů kritice jakožto „typikon sestavený pro ty, kteří přicházejí do chrámu pozdě a nemohou zůstat do konce“ (*schimonach Joannikij Svatohorec*).

Kéž dá Hospodin Bůh těm, jež nemohli prožít Kyriopaschu 1991, dlouhý život a požehnání dožít se té příští.

jer. Antonij Drda

POUŤ KE SV. JIŘÍ – POČTVRTÉ NA ŘÍPU

„Kristus vstal z mrtvých!“ Tak se zdravili poutníci zdaleka i zblízka (Kutná Hora, Karlovy Vary, Liberec, Jablonec nad Nisou, Cheb, Teplice, Litoměřice, Lanškroun, Rakovník, Praha...), na pouť pořádané Pravoslavnou církevní obcí v Litoměřicích spolu s Bratrstvem pravoslavné mládeže. Všichni, v počtu asi třiceti, věku předškolního až po seniory, se vydali na zdaleka dobře viditelnou vyvýšenou čedičovou kupu, která ještě před 300 lety byla holá – zalesněna byla až v 19. století. Pro nás hora Slovanů jako pro Mojžíše Sinaj aneb co Mohamedu Mekka, to Čechu Říp. Roku 1868 tu byl vyzvednut jeden ze základních kamenů ke stavbě Národního divadla. Pravidelně jsou zde též konány svatojiříské poutě římskokatolickou církví.

I když střelky kompasů vykazují anomálie díky složení horniny, podařilo se vystoupat i těm nejmladším spolu se seniory k románské

rotundě s polokruhovou apsidou a válcovou západní věží, která byla r. 1126 obnovena knížetem Soběslavem I. Uvnitř dominovala socha sv. Jiří s drakem od B. Seelinga z roku 1870.

Původ jména Jiří není zcela jasný. Podle jedné teorie pochází slovo Jiří z řeckého georgos, což znamená vinař, pěstitel, farmář nebo zemědělec, podle jiné lze uvažovat o praslovanském původu, srovnáno s ruským slovem jurkij, znamenající mrštný, hbitý, obratný. V tomto případě by ke spodobnění s řeckým georgos došlo později. Je také možné, že se oba původy prolínají.

Jiří se zřejmě narodil ve 3. století v Kappadokii (dn. Turecko). Podle historických pramenů mohl být Jiří za císaře Diokleciána vysokým důstojníkem římských legií. Nechal se však pokřtít, což se mu stalo osudným; své víry se nevzdal. Legendy praví, že přestál a přežil mnoho mučení. Před svou popravou prý Jiří prosil,

aby každý, kdo se bude dovolávat jeho pomoci, dosáhl splnění své prosby. Z nebe se ozval hlas a ujistil ho, že se stane, jak žádá. Jiří byl štat před branou palestinského města Lycea (Diospolis). Přímou v Lyddě byl prý také pohřben a římský císař Konstantin I. zde nechal postavit první svatojiříský chrám na světě.

Svatý Jiří je patronem celé Anglie. Na jejím území je mu zasvěceno 160 kostelů. Svatojiříská vlajka – červený kříž na bílém poli – je poprvé doložena roku 1284 a stala se základem dnešní vlajky Spojeného království. Pod svatojiřískou patronací byl také v roce

Silena (v provincii Libya). Ve velkém jezeře se tu skrýval jedovatý drak. Přicházel k hradbám a svým jedovatým dechem ohrožoval obyvatel města. Obyvatelé mu proto nosili k jezeru ovce. Jakmile ovce došly, předkládal se člověk určený losem. Když padl los na královnu, pokusil se ji Jiří zachránit a draka zranil kopím a přivedl do města. Tam slíbil králi a všem obyvatelům, že pokud se dají pokřtít, draka definitivně zabije. Pokřtěno pak bylo údajně na dvacet tisíc lidí.

Liturgii v rotundě sloužil archimandrita Marek Krupica za spoluúčasti otců Jiřího

1347 králem Eduardem III. založen anglický Podvazkový řád.

Kostely zasvěcené sv. Jiří v Evropě jsou prokázány již v 6. století (v Mohuči, Paříži, Neapoli). U nás v letech 830 v Modré u Velehradu, též bazilika sv. Jiří na Pražském hradě a rotunda sv. Jiří na Řípu.

Jak se sv. Jiří dobral ke svému přívlastku drakobijec? Podle legendy přišel Jiří do města

Stránského a Patrika Ludvíka, diákonů Hanuš Nykla a Ivana Hadravy a žalmisty Václava Štastného. Během celé pouti šlo o symbolické svědectví pravoslavní na cestě dějin směrem vzhůru a ještě výše pro ty, kdo porozuměli.

Za rok tedy popáté. Těšíme se na posílení pravoslavního společenství v jeho svědčení, v době oslaveného vzkříšení Kristova.

Marcela Alexandra Bělanská

JAK ŽIJEME

HLAVA PRAVOSLAVNÉ CÍRKVE METROPOLITA KRYŠTOF SVĚTIL V CHOMUTOVĚ KNIHU KATECHIZMU

Den po svém zvolení nejvyšším představitelem pravoslavné církve v Čechách i na Slovensku zavítal vladyka Kryštof do Chomutova. Navštívil čerstvě otevřené ukrajinské centrum „Zvony

Na fotografii zleva JUDr. Jiří Polanský, Jarmila Kubíková, metropolita vladyka Kryštof a Ing. Vladimír Kulacký, předseda Občanského sdružení Zvony naděje

naděje“ a při té příležitosti posvětil nově vydanou knihu Katechizmu. Ta byla vydána za pomoci sponzorů i města Chomutova v češtině a ukrajinštině. Sdružení Zvony naděje je

otevřeno i dalším národnostním menšinám a jak řekl jeho předseda Ing Valerij Kulacký, v budoucnu tu chtějí otevřít i nedělní školu, kde by mladé lidi vzdělávali v náboženství. Sdružení Zvony naděje sídlí v bývalých jeslích v Dřínovské ulici v Chomutově a pravidelně sem dojíždí i konzul z ukrajinské ambasády v Praze, který pomáhá místní ukrajinské menšině s administrativními záležitostmi.

Jarmila Kubíková

PAN STAROSTA PRAHY 6 U PRAVOSLAVNÉHO CHRÁMU V DEJVICÍCH

Dne 11.května 2006 v 15 hodin uspořádal výbor ONI BYLI PRVNÍ další vzpomínku před „Ruským profesorským domem“ v Praze v Roseveltově ulici a v pravoslavné modlitebně svatého Nikolaje (tamtéž). Když v roce 1945 sovětská komanda zahájila pronásledování ruských a ukrajinských emigrantů v Československu, byla většina mužů z profesorského domu

odvečena do koncentračních táborů v SSSR a rodiny vystěhovány.

Pietního aktu se zúčastnil poslanec Evropského parlamentu, Senátu, zástupci vlády, starosta Prahy 6 a další. Setkání bylo zakončeno modlitební vzpomínkou v pravoslavné kapli sv.Mikuláše v suterénu, jediné připomínce původních míst.

PAN PREZIDENT U PRAVOSLAVNÉHO CHRÁMU NA OLŠANECH

Dne 11. května 2006 v 11 hodin položil pan prezident Václav Klaus věnec u pamětní desky, která je umístěna na Pravoslavném chrámu Žesnutí přesvaté Bohorodice na Olšanském hřbitově v Praze.

Tiché shromáždění se konalo na památku politické a fyzické likvidace československých občanů ruského a ukrajinského původu, odvečených v květnu 1945 do sovětských pracovních táborů na Sibiři a dalších míst SSSR.

Tito občané, antibolševická emigrace, byli ve 20. letech 20. století přijati demokratickým

Československem pod ochranu, ale stali se prvními obětmi nastupujícího prosovětského oportunitizmu v Čechách a byli vydáni komunistické mstě Sovětského svazu.

Shromáždění zorganizoval výbor ONI BYLI PRVNÍ a zúčastnili se ho představitelé Senátu, Parlamentu, vlády, Konfederace politických vězňů, dále několik málo pamětníků a za pravoslavnou církev ředitel eparchie ThDr.Jaroslav Šuvarský s duchovními olšanského chrámu a věřícími.

SRDEČNĚ ZVEME

Stejně jako v minulém roce i letos zve Pravoslavná akademie a Monastýr Zesnutí přesvaté Bohorodice ve Vilémově všechny na Svatojánské setkání ve Vilémově ve dnech 23.–25. června 2006. Téma bude upřesněno na pozvánkách.

PROGRAM SVATOJÁNSKÉHO SETKÁNÍ

Proroci a proctví v Písmu svatém a v Církvi.

Hlavní přednášky:

arcibiskup Simeon: Proroci a proctví Starého zákona a Nového zákona.

arcibiskup Kryštof: Prorocká tradice v Církvi.

.....

Beseda pravoslavné mládeže pořádá v sobotu 17. června 2006 pouť ke sv. Janu pod Skalou pod vedením Jeho Vysokopřeosvícenosti vladyky Kryštofa. Sv. liturgie začíná v 11.00 hodin v jeskyni světce. Informace na tel. 737827968, ses. Libuše Pipková, nebo na tel. 224315015, úřad Metropolitní rady.

POUŤ KE SV. IVANOVÍ

Vlakové spojení:	Praha hl.n.	7.25	Plzeň hl.n.	6.06
	Smíchov	7.32–7.34	Beroun	7.06–7.48
	Srbsko	8.12	Srbsko	7.53

Pěší poutníci budou ze Srbska vycházet v 8.15.

Jako každý rok pojedou část poutníků do Sv. Jana na kolech, vyrážet se bude z Bílé Hory.

Pro bližší informace prosím kontaktujte paní Kosteckou tel: 224 315 015.

Pravoslavná církevní obec v Rumburku

hledá sponzory pro zakoupení zařízení nutných k údržbě a zvelebení chrámového areálu na Strážném vrchu, na něž nemá sama dostatek prostředků.

Konkrétně se jedná o zakoupení:

1. motorové sekačky, dostatečné k údržbě travnaté plochy o výměře 6 000 m²
2. výsuvného kovového žebříku o délce alespoň 8 m k údržbě okapů a vysoko položených částí chrámu.

Případní dobrodinci se mohou obrátit přímo na duchovního správce – jer. Antonije Drdu, telefon: 603 963 371, e-mail: straznyvrch@interdata.cz.

Pán Bůh zaplat!

CESTA RÁKOSOVÝM MOŘEM

Konečně mohl Boží lid opustit Egypt, zemi poroby. Vydali se na východ, směrem k zemi, zaslíbené Bohem jejich praotci Abrahamovi. Nebloudili. Za dne se před nimi nesl oblakový sloup a ukazoval jim cestu, za noci to byl sloup ohnivý. Za zády jim zůstal Nil a jeho úrodné povodí, nastoupila jim cesta pouští. Utábořili se před Pí-chirotem. Na dosah už bylo rákosové moře. Je to hrot severního výběžku Rudého moře, které odděluje Afriku od Asie. Jít dále k cíli by znamenalo se buď přeplavit přes Rákosové moře nebo je obejít severně po Suezské šíji, krátkém kusu pevniny, spojující Afriku a Asii – Egypt se Sinajským poloostrovem. Hospodin však rozhodl jinak.

Farao si totiž začal vyčítat, že se dal strhnout hrůzou poslední pohromy, kdy v Egyptě hynulo všechno prvorozené, a propustil Izrael, ve kterém měl tak levnou pracovní sílu. Rozhodl se svou chybu napravit a násilím vrátit lid zpět. Dal zapřáhnout svých šest set válečných vozů a vypravil se za Izraelem.

Byly to obrněné dvoukoláky s ostrou špičatou ojí tažené několika páry koní. Každý vůz měl tříčlennou posádku vyzbrojenou oštěpy a luky. Byly to jakési starověké tanky deptající vše, co jim stálo v cestě. Lid, který by se jim postavil, by byl probodáván ojei, rozdupáván kani a koly vozů a pobíjen oštěpy a šípy.

Když Izraelci viděli, že se k nim blíží faraónovo vojsko, velmi se polekali a začali úpět k Hospodinu. Na Mojžíše se osopili: „Což nebylo v Egyptě dost hrobů, že jsi nás odvedl, abychom zemřeli na poušti? Cos nám to udělal, že jsi nás vyvedl z Egypta?“ Ale Mojžíš je uklidnil: „Nebojte se! Vydržte a uvidíte, jak vás dnes Hospodin zachrání. Jak vidíte Egyptany dnes, tak je už nikdy neuvídíte. Hospodin bude bojovat za vás a vy budete mlčky přihlížet.“ Pak Hospodin nařídil, aby se přestalo úpět a táhlo se dál. Tu se stalo, že oblakový sloup, který lidu ukazoval cestu, se postavil mezi Izraelce a Egyptany. Místo před Izraelci šel teď před nimi. Viděli jej jako ohnivý sloup, který v noční tmě jim ukazuje cestu, zatímco pro oči Egyptanů byl oblakem a temnotou, bránící přiblížit se k pronásledovaným. Hospodin přikázal Mojžíšovi, aby vztáhl svou ruku a hůl nad moře. Tehdy začal dout silný vítr od východu a opřel se o vody moře tak, že se rozdělily a stály jako dvě stěny a mezi nimi

se vytvořila ulice, kterou Izrael mohl projít až na protější, asijský břeh. Bylo to jako když foukáme do vody a naším dechem se ve vodě vytvoří žlábek. Zde však nešlo o lidský dech, ale o silný vítr od východu, který vál celou noc a vody Rákosového moře jakoby rozpoltil. Stěna vod stála po pravici i levici lidu, když přecházel ulicí vyfoukanou tím silným větrem. Prošli všichni, ale faraónovy vozy se vtrhly za nimi, aby je pronásledovaly. Porouchala se jim kola, takže byly ještě uprostřed ulice, když už Izraelci stáli na asijském břehu.

Tehdy Egyptané znovu dostali strach, chtělo se jim utéci. Ale Hospodin řekl Mojžíšovi: „Vztáhni ruku nad moře! Vody se obrátí na Egyptany, na jejich vozy a jízdu.“ Mojžíš vztáhl ruku nad moře. Východní vítr ustal, a když nastávalo jitra, moře opět nabylo své moci. Vodní stěny se zřítily a nahnaly Egyptany doprostřed moře, kde utonuli. Ani jediný Egyptan nezůstal na živu, jejich mrtvá těla viděli Izraelci všude po břehu, jak je moře vyvrhlo. O této události složil Mojžíš oslavnou píseň a izraelské ženy vzaly své bubínky a zpívaly ji uprostřed tanečního reje. Vyjadřovaly tak svou radost a vděčnost za celý lid. Tato píseň zůstala v paměti lidu a dodnes ji zpíváme na jitrní bohoslužbě. Připomeňme si z ní pár veršů:

„Hospodinu chci zpívat, neboť se slavně vyvyšil, smetl do moře koně i s jezdcem.

Hospodin je má zástita a píseň, stal se mou spásou. On je můj Bůh a já ho velebím, Bůh mého otce a já ho vyvyšuji...

Dechem tvého chřípí počaly se kupit vody, příboje zůstaly stát jako hráze...

Nepřítel si řekl: Pustím se za nimi, doženu je, meč vytaším, podrobí si je má ruka.

Zadul jsi svým dechem a moře je zavalilo, potopili se jak olovo v nesmírných vodách...

Kdo je jako ty, velkolepý ve svatosti, hrozný v chvaly-hodných skutcích?

Hospodin kraluje na věky a navždy“.

Tento přechod Božího lidu vodami moře ze země poroby do země zaslíbené Bohem připomíná křesťanům svatý křest, kterým člověk z područí hříchu omyt vodami křtu přechází do oblasti Boží vlády, do svaté Církve.

váš arcibiskup Simeon

Vydává Pravoslavná církev v Českých zemích, P. O. Box 655, CZ-111 21 Praha 1.

Hlavní redaktor: Dr. Cestmír Kráčmar, Soukenická 10, 110 00 Praha 1. Technický redaktor: Boris Havel.

Redakce si vyhrazuje práva na případné úpravy, či krácení zaslanych příspěvků.

Uzávěrka každého čísla je 10. den předcházejícího měsíce. Vychází druhý týden v měsíci.

Litografie Loksa PrePress Rakovník, tisk Tuček tiskárna Rakovník.

Jedno číslo Kč 17,-, pro předplatitele u distribučního střediska v Praze Kč 16,-.